

Терлецький П. О.,

Ph. D., старший викладач кафедри богослов'я, викладач кафедри загальної та соціальної педагогіки, студентський капелан Українського Католицького Університету

Превентивний та ресоціалізаційний потенціал інституту капеланства у структурах кримінально-виконавчої служби України

Згідно даних Державної пенітенціарної служби України станом на 1 листопада 2015 р. в місцях позбавлення волі та слідчих ізоляторах на підконтрольній Україні території утримувались 70 873 осіб.¹ Кількість осіб на обліку кримінально-виконавчої інспекції (КВІ), покарання котрих не пов'язане із позбавленням волі, становила 82 030 осіб.² По відношенні до минулого 2014 року спостерігається кількісне зменшення ув'язнених та осіб на обліку КВІ (відповідно 79 750 та 89 536 особи³). Ця ж тенденція до скорочення числа осіб в місцях позбавлення волі утримувалася у загальному впродовж останніх 15 років. В абсолютних цифрах кількість ув'язнених в установах кримінально-виконавчої служби (КВС) в 2000 році становила 218 083 ув'язнених осіб⁴, що втричі більше за число ув'язнених у 2015 р.

Однак про об'єктивне покращення криміногенних факторів чи системність і ефективність у превентивній роботі не доводиться говорити. Зниження кількості осіб в установах виконання покарань пов'язана із звільненням осіб, засуджених у

---

¹ <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075> (10.11.2015 р.)

² <http://kvs.gov.ua/zmi/KVlstatystyka09112015.pdf> (10.11.2015 р.)

³ <http://kvs.gov.ua/zmi/KVlstatystyka09112015.pdf> (10.11.2015 р.)

⁴ Див. статистику з 1999 р. до 2011 р. в: <http://ukrprison.org.ua/statistics/1301842616> (10.11.2015 р.). Статистика до 2011 не є лінійно спадаюча, оскільки містить коливання, наприклад у 2003 р. відбулося збільшення кількості ув'язнених.

1990-их роках, в часі піку кримінальної активності.⁵ У рамках декларацій України про євроінтеграційний курс і адаптації права до західноєвропейських норм, зменшувалася кількість суддівських вироків про утримання під вартою у часі досудового слідства, призначення покарань у виді позбавлення волі, частіше застосовувалася практика звільнення від покарання та його відбування в установах закритого типу.⁶ Окрім того у 2014-15 роках фактором зменшення кількості ув'язнених стала насамперед втрата Україною контролю над 14 колоніями в Донецькій і 15 – в Луганській областях та в Криму.⁷

Більш реальну оцінку стану злочинності віддзеркалює незалежна і порівняльна статистика, одним із джерел котрої є проект Space 1, фінансований Радою Європи. Нажаль, у зв'язку із політичною нестабільністю та військовими діями у 2014 р. в Україні, було оголошено про припинення моніторингової діяльності даного проекту в Україні.⁸ Тим не менше згідно його даних за 2013 рік Україна займала друге місце у Європі після Російської Федерації по кількості ув'язнених на 100 тис. населення. Хоча спостерігається значний кількісний відрив до статистики РФ (відповідно 324 і 475 на 100 тис. населення)⁹, тим не менше незадовільний криміногенний стан справ очевидний.

Про подібно загрозливі тенденції свідчить і статистика Генеральної прокуратури України. Хоча спостерігається спад, наприклад, особливо важких злочинів з 21097 до 16989, тим не менше кількість важких злочинів зросла з

---

⁵ Перепелиця Д. І., Кримінологічний аналіз рівня, динаміки та структури факторів призонізації, В: Форум права № 4 (2013), 288.

⁶ Див. відповідна статистика і графіки у: Перепелиця Д. І., Кримінологічний аналіз рівня, динаміки та структури факторів призонізації в: Форум права № 4 (2013), 289-290.

⁷ <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/category/798760> (10.11.2015 р.)

⁸ Пор. Council of Europe Annual Penal Statistics: SPACE I – Prison Populations, Survey 2013, стор. 8, в: <http://wp.unil.ch/space/files/2015/02/SPACE-I-2013-English.pdf>.

⁹ Пор. SPACE I 2013, стор 8, в: http://wp.unil.ch/space/files/2015/04/ENG_Executive-Summary_SPACE-2013_150206.pdf.

120518 до 130996.¹⁰ Виникає ряд запитань до відповідності роботи і фіксації злочинів правоохоронними органами. Для прикладу статистика минулих років щодо зниження рівня злочинності, особливо щодо зниження рівня організованої злочинності з 2001 до 2006 р., виглядає насправді маніпуляціями і недотриманням критеріїв адекватного ведення статистики, оперативно-розшукової роботи та превентивних дій правоохоронцями та ланками державних органів.¹¹

Можна підсумувати, що за роки незалежності України сталося майже 3 млн. важких та особливо важких злочинів. Особливо насторожливо при цьому виглядають тенденції збільшення частки тяжких та особливо тяжких злочинів, зростання кількості повторних злочинів, «омолодження» злочинності, зростання рівня організованої злочинності, поширення алкоголізму та наркоманії, як факторів безпосереднього впливу на ріст злочинності. Якщо взяти до уваги той факт, що більше 85% засуджених відбувають термін покарання у колоніях середнього рівня безпеки, де 53,4% осіб відбувають покарання за повторні злочини різного складу, це незворотно призводить до криміналізації світогляду вперше засуджених. Як парадоксальний наслідок цього - приблизно кожна 2-3 особа після відбування покарання в установах закритого типу знову вчиняє злочин, тоді як рівень рецидиву осіб, покарання яких не було пов'язане із позбавленням волі становить лише 5-6%.¹² Масове зниження кількості осіб в установах закритого типу без попередньої ефективної соціально-інтеграційної

---

¹⁰ Див. статистичний звіт Генеральної прокуратури за січень-вересень 2014 і 2015 рр. в: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111482&libid=100820&c=edit&c=fo (10.11.2015 р.)

¹¹ Пор. Б. М. Качмар, Проблеми протидії організованій злочинності та удосконалення кримінального і кримінального процесуального законодавства на сучасному етапі розвитку України, Вісник ХНУВС. 2014. № 1 (64), 40-49.

¹² Перепелиця Д. І., Кримінологічний аналіз рівня, динаміки та структури факторів призонізації, В: Форум права № 4 (2013), 292-293.

роботи найімовірніше приведе до вчинення ряду важких злочинів особами, криміналізованими у своїй свідомості і одночасно професійно підготовленими до уникнення відповідальності.

Вже аксіомою криміналістики стало твердження, що однією з об'єктивних причин злочинності є соціальна і правова несправедливість у державі. Руйнівні етико-моральні наслідки браку реалізації фундаментальних засад Конституції «демократична, соціальна, правова держава» (Розділ I, стаття 1) не потребує доведення. Незалежно від світогляду, психічної конституції, соціального статусу, релігійних переконань, зловживання та відсутність захисту прав і карності веде у моральну дилему релятивізації зла, злочину, особистої відповідальності, гріха. Очевидно, що на цьому фоні несприятливі особистісні обставини і характеристики призводять до рішення про неправові дії.

Виходячи навіть із поверхового емпіричного досвіду і суспільних настроїв в Україні, можна ствердити, що цей фактор є одним із визначальних на даний час. Загально нестабільний фон у державі ставить громадян перед викликом вибору декларованого юридичного і фактичного права. Звичайно, не йдеться про самодостатність самих об'єктивних причин як фактору злочинності, оскільки це б легітимізувало злочин під приводом певних несприятливих обставин. Остаточною причиною залишається все ж суб'єктивне рішення конкретної людини на порушення прав окремих осіб, цілого суспільства чи відмова від цього. Тим не менше окремого аналізу потребує співвідношення між об'єктивними і суб'єктивними причинами злочинності.

Останні у великій мірі залежать від етико-моральних категорій кожного громадянина. Для формування та можливостям досліджувати та реалізовувати ідеологічні цінності, базовані на взірцевих прикладах нашого минулого і сучасності, як в освітніх так і державних інститутах влади. Не останнє місце у системі етико-моральних цінностей посідає релігійність людей. Хоча цю категорію неможливо обмежити до єдиних норм і змісту, як і конкретного віросповідання.

Важливим внеском, принаймні, у окремі аспекти суспільного життя, може стати залучення капеланів в структури кримінально-виконавчої служби та інспекції. Капелани, релігійні особи і групи своєю присутністю між особами, щодо котрих було винесено вирок у кримінальній справі своєю підтримкою, досвідом та духовними практиками можуть надати дієву підтримку потребуючим соціальної і особистісної опори. На даний час можна перерахувати наступні заходи з боку Української Греко-Католицької Церкви, спрямовані на духовно-виховну і матеріальну підтримку, насамперед особам у місцях позбавлення волі:

- Організація реабілітаційного центр "ПЕРЕОБРАЖЕННЯ" при жіночій колонії у м. Любечі Чернігівської області;
- організація благодійного ярмарку-розпродажу Національної пересувної експозиції творів та виробів ув'язнених¹³ та інших ярмарків¹⁴;
- Сприяння реабілітаційним центрам для залежних від алкоголю і наркотиків (в тому числі ВІЛ/СНІД позитивних), як «Назарет» у м. Дрогобич. Центр створений Карітас Самбірсько-Дрогобицької єпархії УГКЦ;¹⁵

Сприяння діяльності центру «Дорога - Via vita» для хімічнозалежних осіб на Львівщині;

¹³ Подія відбулася 30 червня 2015 р. в Львові у приміщенні УКУ: <http://ucu.edu.ua/news/26674/>

¹⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=ОМУuDsDYX88&feature=youtu.be>

¹⁵ http://caritas-sde.org/pages/show/dopomoha_uzalezhenym/ua.

- Проведення тренінгів для ув'язнених та спортивно-патріотичних заходів "Козацький гарт", волонтерський візит "Центру опіки сиріт" до неповнолітніх в'язнів, "Спасівський кошик в'язням";¹⁶
- Налагодження співпраці із церковними та міжнародними допомогивими організаціям, обмін досвідом, знаннями та можливість звернення про допомогу;
- Проведення соціальних днів у в'язниці, збір засобів гігієнічни та коштів для ув'язнених;¹⁷
- Залучення волонтерів до новостворюваної постпенітенціарної пробації
- Проведення духовно-рекреаційної (наприклад прощі, концерти) та пізнавальних заходів (семінари, духовні заняття) для працівників ДптС - на Facebook: «Пенітенціарне Душпастирство УГКЦ»
- У Львові існують при храмах 14 груп анонімних алкоголіків і наркоманів, діяльність котрих має позитивний ефект для uzалежнених;¹⁸
- Введення в академічний план Українського Католицького Університету та інших вищих церковних начальних закладів предмету «Пенітенціарний супровід та постпенітенціарна реабілітація». Особливо важливим є матеріал для соціальних педагогів та працівників.

---

¹⁶ http://prison-pastoral.blogspot.com/2015/09/blog-post_11.html

¹⁷ http://prison-pastoral.blogspot.com/2015/11/blog-post_16.html?spref=fb

¹⁸ <http://aa.lviv.ua/ua/pages/lvivgroups.htm>

Список використаних джерел:

1. <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>
2. Council of Europe Annual Penal Statistics: SPACE I – Prison Populations, Survey 2013, в: <http://wp.unil.ch/space/files/2015/02/SPACE-I-2013-English.pdf>.
3. SPACE I 2013, в: http://wp.unil.ch/space/files/2015/04/ENG_Executive-Summary_SPACE-2013_150206.pdf.
4. Перепелиця Д. І., Кримінологічний аналіз рівня, динаміки та структури факторів призонізації, в: Форум права № 4 (2013), 287-294.
3. Б. М. Качмар, Проблеми протидії організованій злочинності та удосконалення кримінального і кримінального процесуального законодавства на сучасному етапі розвитку України, Вісник ХНУВС. 2014. № 1 (64), 40-49
4. Конституція України
5. <http://aa.lviv.ua/ua/pages/lvivgroups.htm>